

УДК 81'42

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.6>

Л. М. ІВАНЮК

доктор філософії, доцент кафедри німецької філології,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: lyudmyla.iv@ynu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0003-7751-7403>

КОГНІТИВНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ «DIAKONIE»: ТЕОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено когнітивне поле концепту „Diakonie“ з теолінгвістичної перспективи, що охоплює його структурно-семантичні, когнітивні та прагматичні характеристики в німецькомовному просторі. Здійснено аналіз ролі мови у формуванні та трансляції каритативних цінностей, відзначаючи, що концепт „Diakonie“ є важливим елементом не лише релігійного, але й соціального дискурсу. З огляду на теологічні витoki поняття, висвітлюються його етимологія та історичні трансформації, починаючи від біблійного розуміння дияконії як служіння ближньому до сучасного використання в соціальних інституціях. Дослідження базується на працях провідних німецьких учених, які розглядають дияконію в контексті церковного служіння, соціальної роботи та мовної репрезентації.

Окрема увага приділяється когнітивно-лінгвістичним аспектам аналізу, зокрема використанню корпусних методів для виявлення зв'язків між поняттям „Diakonie“ та спорідненими термінами в німецькій мові. Виявлено, що концепт відзначається широким спектром значень, що варіюються від традиційного християнського служіння до сучасних соціальних практик, орієнтованих на солідарність і допомогу вразливим групам. Важливим результатом дослідження є підтвердження тези про те, що мовні засоби відіграють ключову роль у конструюванні каритативних ідеалів та їхньому закріпленні в суспільній свідомості.

Детальний аналіз текстів та дискурсивних практик, у яких вживається поняття „Diakonie“, дозволяє простежити його семантичну динаміку. Зокрема, увага приділяється тому, як релігійний зміст концепту поступово розширювався, інтегруючи нові соціальні контексти, що знайшло відображення у сучасній лексичі та фразеології. Також розглядається вплив суспільних змін та богословських інтерпретацій на трансформацію значень цього поняття.

Таким чином, стаття сприяє глибшому розумінню дияконії як міждисциплінарного феномену, що поєднує богословський, соціальний і лінгвістичний виміри. Огляд теолінгвістичного аспекту дозволяє не лише простежити еволюцію концепту в різних дискурсивних контекстах, а й виявити механізми його функціонування в сучасному суспільстві. Крім того, дослідження підкреслює роль мови у формуванні соціально значущих категорій, що має важливе значення для подальших наукових розвідок у галузі релігійної лінгвістики та когнітивної семантики.

Ключові слова: Diakonie [дияконія], теолінгвістика, когнітивне поле, каритативні цінності, соціальний дискурс, прототипна модель, фреймова семантика.

Вступ. Останнім часом у мовознавстві зростає інтерес до дослідження концептуальних полів, які відображають систему цінностей суспільства. Особливу увагу привертають каритативні концепти, зокрема „Diakonie“ (переклад з нім. „дияконія“), що має глибоке коріння в релігійних, етичних та соціальних дискурсах німецькомовного простору. Ще не так давно дослідження каритативних концептів обмежувалися переважно богословськими чи соціологічними підходами, однак сучасна лінгвістика розглядає їх як ключові елементи номінативного поля, що впливають на мовну картину світу. Аналіз структури та семантики концепту „Diakonie“ дозволяє простежити, яким чином мова відображає морально-етичні ідеали та сприяє їхньому закріпленню в суспільній

свідомості. Це дослідження має важливе значення не лише для філології, а й для міждисциплінарних студій, адже воно дає змогу глибше зрозуміти, як мовні засоби формують уявлення про солідарність, милосердя та любов до ближнього.

Метою цієї статті є аналіз номінативного поля концепту „Diakonie“ у німецькій мові з урахуванням його структурно-семантичних, когнітивних та прагматичних особливостей. Дослідження спрямоване на розкриття теологічного та лінгвістичного аспектів концепту, зокрема його семантичної структури, когнітивних характеристик та прагматичних функцій у різних дискурсивних контекстах. Основними завданнями дослідження є аналіз прагматичних особливостей функціонування концепту

„Diakonie“ у релігійному, соціальному та науковому дискурсах, а також виявлення ролі мовних засобів у конструюванні та трансляції каритативних цінностей у німецькомовному просторі.

Аналіз попередніх досліджень. Сьогодні поняття дияконії не лише глибоко вкорінене в християнській Церкві, але й усталене у німецькомовному суспільстві. Класичний церковний погляд на дияконію як допомогу потребуючим поширюється на багато соціальних інституцій, які також трактуються як специфічно християнські. Благодійне соціальне служіння окреслює діяльність Церкви, яка охоплює широкий спектр суспільних сфер. Термін „Diakonie“ особливо поширений у Західній Європі і став загальноновизнаним у контексті численних досліджень. Зокрема, важливими для розвитку сучасного європейського розуміння дияконії є наукові праці Рольфа Церфаса (Rolf Zerfas), Генріха Помпея (Heinrich Pompey), Герберта Гаслінгера (Herbert Haslinger), Гайнца Рюггера (Heinz Rügger) та Крістофа Сіріста (Christoph Sigrist).

Поширення концепту „Diakonie“ у церковному та суспільному дискурсі зумовлює необхідність його теолінгвістичного аналізу, що досліджує мовні механізми кодування й трансформації релігійних ідей. Теоретичні засади цієї сфери були закладені професором Альбрехтом Гройлем (Albrecht Greule), який заснував Міжнародну робочу групу з теолінгвістики та сприяв її розвитку через наукові праці й публікації. У сучасному німецькому науковому дискурсі до провідних дослідників цієї галузі належать Ельжбета Кухарська-Драйсс (Elzbieta Kucharska-Dreiss) та Ульріх Вельберс (Ulrich Welbers), які зосереджуються на аналізі взаємозв'язку мови та релігії в суспільних і богословських контекстах. В українському мовознавстві значний внесок у розвиток теолінгвістики зробила Наталія Піддубна, авторка монографії «Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світу».

Аналіз концепту „Diakonie“ потребує також залучення когнітивно-лінгвістичних підходів, що дозволяють розглянути його семантичну структуру та категоризацію в німецькомовному просторі. Вагомий теоретичний фундамент для такого аналізу заклали Джордж Лакофф (George

Lakoff), автор теорії концептуальних метафор, Чарльз Філлмор (Charles Fillmore), який розробив фреймову семантику (Frame Semantics), та Анна Вежбицька (Anna Wierzbicka), яка запропонувала методику натуральної семантичної метамови (NSM) для аналізу концептів через універсальні семантичні примітиви.

Серед сучасних німецьких мовознавців, які досліджують когнітивні поля концептів, особливу увагу привертають праці Вольфганга Вільдгена (Wolfgang Wildgen). Його дослідження стосуються структури концептів у мові, механізмів їх організації у когнітивних полях та відображення семантичних зв'язків у мовній картині світу.

Теологічний аспект

У сучасному німецькомовному дискурсі поняття „Diakonie“ прослідковуємо три основні аспекти, що відображають його еволюцію та функціонування [Ivanjuk : 23-27].

1. Етимологічно термін походить від давньогрецького $\delta\iota\alpha\kappa\omicron\nu\iota\alpha$ (diakonía), що означає «служіння» (Dienst) і походить від дієслова diakonein (служити/нім. dienen). Його сучасне розуміння охоплює надання допомоги відповідно до християнських моральних принципів як на особистісному рівні, так і в інституційних чи церковних структурах, зосереджуючись на підтримці нужденних і хворих [Bertelsmann Neues Lexikon].

2. У богословському контексті „Diakonie“ позначає не лише християнське служіння ближнім, а й церковний чин дияконату (Diakonat) [Lilie : 103]. Протестантський богослов Йоганн Генріх Віхерн¹ [Algermissen : 326] розвинув концепцію, відому як «трійка Віхерна» (Wichern drei), у якій дияконія (diakonia), поряд із мартирією (martyria) та літургією (leiturgia), розглядається як один із трьох фундаментальних вимірів церковного буття. Відповідно до Діянь Апостолів (Дії 2:37-47; 6:1-7), ці три аспекти інтегруються в концепт койнонії (koinonia) –

¹ Сучасне розуміння соціального служіння в німецькомовних країнах значною мірою характеризується практичним поглядом Й. Г. Віхерна. Разом з мирянськими братствами він заклад основи освіти міських дітей у 1933 році і того ж року заснував «Rauhe Haus» (також нім. «Rettungshaus», що означає «Центр порятунку») у місті Горн (Horn) поблизу Гамбурга. В рамках цього руху добровольці отримували теоретичну та практичну підготовку. Це дозволило Внутрішній місії (Innere Mission) поширитися на інші місця. У 1843 році Т. Фліднер (Th. Fliedner) заснував дияконічний навчальний центр у Дуйсбурзі (Duisburg), після чого з'явилися й інші подібні заклади. У 1958 році кількість підготовлених служителів вже становила 3400 осіб, а кількість служителів, які продовжували навчання, – 1700 осіб.

християнської спільноти, що демонструє живу модель Церкви у світі (*gelebte Form von Kirche in der Welt*) [Lilie : 105-106].

Отже, сутність християнської Церкви безпосередньо пов'язана з богослужінням та проповіданням, що реалізуються через дияконічну діяльність. Однак неправильно вважати дияконію вторинною щодо інших основних завдань Церкви. Герберт Хаслінгер у своїй праці «Дияконія. Основи соціальної роботи Церкви» [Haslinger : 237] заперечує таку думку, підкреслюючи важливість дияконії. Подібні міркування висловлюють Гайнц Рюггер та Крістоф Сіґріст, вказуючи на помилковість ставлення до дияконії як до допоміжної діяльності. Вони зазначають, що сприйняття проповідання та богослужіння як основних завдань Церкви, а дияконії – як доповнення, яке можна відкласти в разі потреби, є хибним. У своїх працях ці автори прагнуть надати дияконії центральне значення, яке, на їхню думку, часто недооцінюється в сучасній Церкві [Rüegger : 179].

3) Термін „Diakonie“ також набуває значення в контексті руху милосердя у світському вимірі, що виходить за межі індивідуального служіння ближньому в церковному контексті чи інституційної практики. Перехід від турботи про ближнього до глобальної турботи про весь світ дозволяє трактувати дияконію як сучасне явище, яке координує «служіння Церков» в рамках ширшої соціальної реальності. У такому контексті дияконія набуває макровимірного соціального чи глобального значення, яке може бути втілене через локальні об'єднання, установи та заходи [White : 276].

На всіх трьох рівнях – мікро-, мезо- та макровимірному – дияконія постає як специфічно християнська форма допомоги, що спрямована на підтримку осіб у потребі, мотивовану християнськими принципами віри. Залежно від конкретного місцевого чи історичного контексту, ця потреба завжди пов'язана з «вимушеним обмеженням життєвих можливостей», як зазначає Хаслінгер [Haslinger : 21]. Дияконічні практики, що сприяють вирішенню соціальних проблем, орієнтовані на солідарну діяльність, зменшення потреб, подолання труднощів і пророчу дію, з кінцевою метою досягнення рівноправної участі у соціальній сфері.

Слід зазначити, що більшість наукових праць щодо дияконії написані протестантськими або католицькими богословами, що зумовлює їх основне поширення в європейському, зокрема німецькомовному контексті. У християнському світі дияконія набула чітко інституціоналізованої церковної форми. Вивчення цього поняття в екуменічному контексті дозволяє розширити його тлумачення. Аналіз поняття з часів Нового Заповіту та ранньохристиянської епохи вказує на спільне першоджерело для всіх християнських деномінацій, що дозволяє побудувати ретроспективний погляд, який служить основою для розуміння сучасного фрагментованого церковного світу.

Термін „Diakonie“ (давньогрецьке *διακονία* – служіння) вживається в різних значеннях у Новому Завіті та християнській грецькій мові. Перш за все, він позначає діяльність, що пов'язана з піклуванням і вчинками милосердя. Слова «*διακονία/διακονέω*» (*diakonia/diakoneo*) використовуються для опису служіння під час трапези (наприклад, Лк 10:40; 12:37; Ів 12:2; Дії 6:1) та загального позначення турботливого служіння ближньому (наприклад, Мт 25:44; Мк 10:45; Ів 12:26; Рим 15:25-31; 16:1; 2 Кор 11:8). Таким чином, концепт «*διακονία*» (*Diakonie*) в Новому Завіті також вказує на каритативний зв'язок між членами громади. Християнська віра втілюється через дії милосердя, і цей термін часто служить виразом християнського буття в цілому [Haslinger : 22]. Християнська дияконія бере свої корені від служіння Ісуса Христа, який говорить: «А Я між вами, як слуга» (Лк 22:27). Герберт Хаслінгер пропонує розглядати християнську дияконію як феномен, що постає після Пасхи, підкреслюючи, що вона виникає в той час, коли християнство входить в історію, тобто після подій близько 30 року нашої ери, після смерті та воскресіння Ісуса Христа [Haslinger : 25].

Соціолінгвістичний аспект

Для подальшого аналізу використання мови важливими є лінгвістичні корпуси (Corpora), на основі яких формуються словникові бази даних. Ці бази дозволяють досліджувати частоту вживання слів і здійснювати пошук термінів з певними властивостями для лінгвістичних експериментів. У нашому дослідженні ми використовуємо кілька корпусів, зокрема

Проект німецький словник (Projekt Deutscher Wortschatz), частину Лейпцизької корпусної колекції, а також Корпус Google Книг Ngram для аналізу історичних змін у частоті вживання термінів. Лейпцизька колекція, основана на новинних текстах (Deutsches Nachrichten-Korpus), дозволяє класифікувати поняття за тематичними групами та їхніми спорідненими термінами, з обмеженням до 2024 року. Для візуалізації семантичної спорідненості використовується графічне представлення слів (Wordgraph).

У цьому корпусі поняття Diakonie віднесено до таких категорій, як «інституції/Institutionen», «місія/Mission», «церковна соціальна робота/kirchliche Sozialarbeit». Синонімами виступають терміни «соціальний захист/Sozialfürsorge», «добробут/Wohlfahrt» та «турбота/Fürsorge». Форми, що мають подібний контекст, включають такі терміни, як «Карітас/Caritas» (0,17), «регіональні церкви/Landeskirchen» (0,14), «ЄХБ/ЕКД» (0,13) та «протестантський/evangelisch» (0,08).

Поняття „Diakonie“ використовується в різних контекстах, що дозволяє виділити декілька основних значень і функцій:

1. Інституційний аспект („Diakonie“ як організація)

– „Seit April arbeitet in der Diakonie auch ein neues Leitungsteam.“ (www.kreiszeitung.de, *gesammelt am 01.07.2024*)

– „Träger dieser Einrichtung sind die Diakonie und der Caritasverband.“ (www.verlagshaus-jaumann.de, *gesammelt am 14.12.2024*)

– „Die Folgen merkten die Kirche und Diakonie unmittelbar.“ (www.eifelmoselzeitung.de, *gesammelt am 15.01.2024*)

„Diakonie“ тут позначає організацію, яка виконує соціальні та благодійні функції. Вона має структуроване управління („neues Leitungsteam“). Також вказаний тісний зв'язок із Церквою („Kirche und Diakonie“). Організація виконує функції оператора соціальних установ („Träger dieser Einrichtung“).

2. Соціальна допомога та благодійність („Diakonie“ як діяльність)

– „In einer neuen Einrichtung in der Innenstadt bietet die Diakonie wohnungslosen Frauen ein Zuhause.“ (rp-online.de, *gesammelt am 15.10.2024*)

– „Die Diakonie investiert in Gebäude und Prozesse und fördert die Bewusstseinsbildung.“ (www.ots.at, *gesammelt am 05.06.2024*)

„Diakonie“ функціонує як інституція соціальної підтримки, що допомагає бездомним жінкам; здійснює інвестиції в інфраструктуру та освітню діяльність (підвищення свідомості); акцент зроблено на довготривалі проекти („investiert in Gebäude und Prozesse“).

3. Політичний та громадський вимір („Diakonie“ як учасник суспільного дискурсу)

– „Ähnlich lauteten am Freitag die Forderungen von Diakonie und Caritas.“ (www.kleinezeitung.at, *gesammelt am 23.02.2024*)

– „Und trotzdem müsse man, laut Diakonie, um die Zukunft des Kindergartens in Polling bangen.“ (www.merkur.de, *gesammelt am 18.04.2024*)

– „Auch die evangelische Diakonie will überzeugte AfD-Wähler in den eigenen Reihen nicht dulden.“ (rp-online.de, *gesammelt am 31.05.2024*)

„Diakonie“ виступає як активний учасник соціальної та політичної дискусії. Разом із „Caritas“ організація висуває вимоги щодо суспільно важливих тем, реагує на політичні питання, наприклад, позиція щодо AfD, турбується про майбутнє соціальних інституцій (дитячий садок у Polling).

4. Діяльність у сфері кризових ситуацій та правового захисту

– „Die Diakonie Wesel beteiligt sich gleichfalls an der Beratung bei sexualisierter Gewalt.“ (www.nrz.de, *gesammelt am 10.06.2024*)

– „Der abscheuliche Anschlag hat mich und alle in der Diakonie zutiefst schockiert.“ (www.augsburger-allgemeine.de, *gesammelt am 24.12.2024*)

Тут „Diakonie“ виконує консультативні та правозахисні функції (допомога жертвам насильства). Організація підтримує емоційний зв'язок із працівниками та громадою („zutiefst schockiert“ у зв'язку з нападом).

У проаналізованих реченнях Diakonie вживається в різних синтаксичних позиціях, що розкривають різні аспекти її значення, а саме інституційний рівень, функціональний рівень (діяльність, спрямована на допомогу), морально-етичний рівень. Це цілком узгоджу-

ється з теологічними поглядами на дяконію як основний аспект церковного буття (поряд з *martyria* і *leiturgia*), що виходить за межі суто церковного служіння і набуває широкого соціального значення.

Прототипна модель та фреймова семантика концепту „Diakonie“

Концепт „Diakonie“ в теолінгвістичному аспекті може мати кілька рівнів значень, що відображають традиційне та сучасне розуміння цього терміну в християнському контексті. Когнітивний фрейм концепту „Diakonie“ охоплює такі основні компоненти:

- Прототип 1 – Християнське соціальне служіння:

- Центральні атрибути: допомога нужденним, служіння в ім'я Христа, акт милосердя (*Hilfe für Bedürftige, Dienst im Namen Christi, Akt der Barmherzigkeit*).

- Типові ситуації: надання допомоги хворим, бідним, бездомним (*Hilfe für Kranke, Arme, Obdachlose*).

- Приклад: служіння в церкві або благодійна діяльність через християнські організації, такі як церковні місії або благодійні фонди.

- Фрейм: Церковне служіння

- Слот 1: Церква/Інституція (*Kirche/ Institution*) – інституція, що займається дяконією, наприклад, протестантська церква чи католицька організація.

- Слот 2: Практика (*Praxis*) – соціальне служіння в церковному контексті, включаючи благодійні ініціативи.

- Слот 3: Релігійне значення (*Religiöse Bedeutung*) – служіння як важлива частина церковного життя, пов'язана з християнськими цінностями та релігійним поклоненням.

- Прототип 2 – Соціальне служіння в інституційному контексті:

- Центральні атрибути: служіння через інституції, діяльність для загального блага, соціальна відповідальність (*Dienst durch Institutionen, Tätigkeit zum Gemeinwohl, soziale Verantwortung*).

- Типові ситуації: допомога нужденним через соціальні програми, надання притулку для бездомних, благодійна допомога (*Hilfe für Bedürftige durch soziale Programme, Bereitstellung von Unterkunft für Obdachlose, wohltätige Hilfe*).

- Приклад: каритативні організації, як *Diakonie Deutschland*, які займаються соціальними послугами в межах суспільства.

- Фрейм: Служіння і допомога

- Слот 1: Служитель/суб'єкт (*Dienstleister/ Subjekt*) – церковна або соціальна організація (*Diakonie*) або індивідуум, що здійснює служіння.

- Слот 2: Одержувач/реципієнт (*Empfänger/Rezipient*) – люди, що потребують допомоги, зокрема бідні, хворі, бездомні.

- Слот 3: Дія/діяльність (*Handlung/ Aktivität*) – надання допомоги, служіння ближньому, благодійна діяльність.

- Слот 4: Мотив/моральний аспект (*Motiv/ moralischer Aspekt*) – християнський імператив (любов до ближнього, служіння в ім'я Христа).

Отже, концепт „Diakonie“ представлений двома основними прототипами: християнським соціальним служінням і соціальним служінням через інституції. Перший прототип акцентує на допомозі нужденним, служінні в ім'я Христа та актах милосердя через церковні ініціативи. Другий прототип зосереджений на діяльності інституцій для загального блага, таких як соціальні програми та благодійні організації. Обидва прототипи включають елементи служіння, моральні мотиви, а також взаємодію між суб'єктами служіння та його одержувачами.

Відмінності теологічного та соціолінгвістичного аспектів

Аналіз номінативного поля *Diakonie* в німецькомовних джерелах вказує на певні відмінності між лінгвістичним та теологічним розумінням цього поняття. У сучасному німецькомовному дискурсі *Diakonie* часто використовується як синонім до *sozialer Dienst* або *Wohlfahrtsorganisation*, тобто соціальна допомога або благодійна організація, яка функціонує незалежно від теологічного контексту. Тут *Diakonie* є організацією, яка діє в економічній та адміністративній площині. Таке вживання свідчить про те, що в сучасному німецькому суспільстві термін частково втрачає свою виключно релігійну конотацію та набуває більш загального значення.

У богословському контексті *Diakonie* має глибше значення і пов'язана з фундаментальними принципами християнського служіння. Зокрема, в католицькій та протестантській тра-

диції вона розглядається як один із трьох основних аспектів буття Церкви поряд із *Martyria* (свідченням) і *Leiturgia* (богослужінням).

При цьому відмінності у соціолінгвістичному та теологічному підходах можна простежити на трьох рівнях:

1. Концептуальний рівень

– Лінгвістично *Diakonie* може позначати як релігійні, так і нерелігійні соціальні установи.

– Теологічно *Diakonie* невід’ємно пов’язана з християнською ідентичністю та місією допомоги ближньому.

2. Функціональний рівень

– У повсякденному вжитку *Diakonie* означає організацію, яка надає соціальні послуги, незалежно від її релігійної спрямованості.

– У богословській площині діяконія є способом втілення віри через соціальне служіння, що базується на християнських принципах любові та милосердя.

3. Суспільний рівень

– Сучасна *Diakonie* може діяти у світському контексті й бути суб’єктом громадянського суспільства (наприклад, участь у дебатах щодо політичних питань).

– У теології діяконія залишається частиною церковного буття, спрямованого на виявлення християнських цінностей через соціальну роботу.

Номінативне поле *Diakonie* відображає поступову секуляризацію цього поняття, що набуло широкого соціального значення, вийшовши за межі виключно богословського вжитку. Водночас, теологічне розуміння діяконії залишається фундаментальним у церковному контексті. Така подвійність дозволяє *Diakonie* існувати в двох площинах: 1) Як частина богословської традиції, що визначає сутність соціального служіння Церкви. 2) Як інституція сучасного громадянського суспільства, яка працює за принципами соціальної справедливості, солідарності та допомоги нужденним. Таким чином, хоча сучасна *Diakonie* дедалі більше діє в загальносуспільному контексті, вона продовжує зберігати християнське коріння та місію служіння людям.

Частотність використання терміна

Концепт „*Diakonie*“ може бути контекстуалізований в конкретних місцях і часі, зокрема

в рамках соціальних проєктів, що реалізуються в різних країнах або на певних історичних етапах. Важливим є також аналіз частотності використання цього терміна в німецькомовному просторі. Для нашого дослідження ми використовуємо дані газетного корпусу DWDS, що включає значну кількість важливих національних щоденних та щотижневих видань і служить основою для побудови графіків прогресії терміна починаючи з 1946 року. Додатково, для аналізу наукового контексту застосовуємо корпус Ngram Viewer, що базується на книгах, доступних через Google Books. Цей корпус дозволяє графічно відображати історичні зміни частоти використання окремих слів або словосполучень.

Аналіз даних з Ngram (див. рис. 1) показує, що максимальна частотність вживання поняття „*Diakonie*“ припадає на 2007 рік, що співпадає з соціально-економічними, політичними та демографічними змінами, які мали місце в німецькомовному просторі після 2006/2007 років.

Однією з ключових причин підвищеної актуальності *Diakonie* стало впровадження соціально-економічних реформ Agenda 2010, ініційованих урядом Герхарда Шредера (1998–2005). Ці реформи, які повністю набули чинності у 2005–2007 роках, призвели до значних змін у німецькій системі соціального забезпечення (скорочення державної підтримки вразливих верств населення; запровадження „Hartz IV“, що знизило соціальні виплати та змусило багатьох людей шукати альтернативні джерела допомоги. У цьому контексті *Diakonie* разом із Caritas (католицькою благодійною організацією) відіграли важливу роль у підтримці соціально незахищених груп, таких як безробітні, мігранти та малозабезпечені сім’ї.

Починаючи з 2006/2007 року, Німеччина пережила зростання дискусій щодо ролі Церкви у суспільстві. *Diakonie* стала мостом між релігією та соціальними викликами: посилення уваги до соціального християнства як відповідь на глобалізацію, економічну нестабільність і зростання нерівності та збільшення фінансування церковних благодійних організацій у зв’язку з потребами суспільства.

Отже, поняття *Diakonie* стало актуальним у Німеччині після 2006/2007 року через соці-

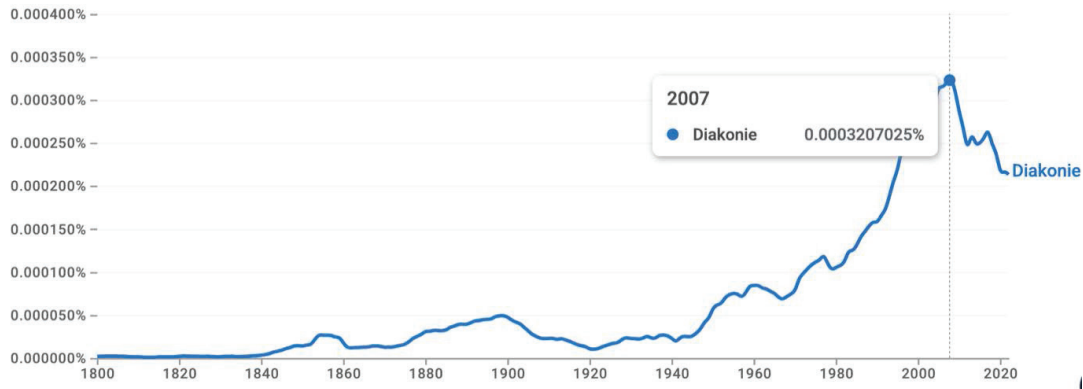

Рис. 1

ально-економічні реформи, міграційні виклики та зміни у взаємодії держави з релігійними організаціями. Сьогодні Diakonie є важливим фактором соціальної стабільності, що поєднує християнську традицію з конкретною соціальною роботою.

Корпус DWDS подає дещо інші дані частоти вживання (див. рис. 2). Тут спостерігаємо високий ріст вживання поняття особливо у період від 1994 до 2019 року:

Варто додати, що після об'єднання Німеччини (1990) країна зіткнулася з економічними труднощами, зростанням безробіття, особливо у Східній Німеччині. Державні соціальні служби не завжди могли ефективно реагувати на ці виклики, що змусило громадянські організації, зокрема Diakonie, активніше брати участь у допомозі нужденним.

Особливо варто наголосити соціальні наслідки кризи біженців (2015–2019). У 2019 році Німеччина продовжувала активно працювати над інтеграцією сотень тисяч біженців, які прибули в країну під час світової міграційної кризи 2015–2016 років. Diakonie як церковна інституція відіграла важливу роль у наданні житла, соціальної підтримки та мовної освіти.

Висновки. Аналіз частотності вживання поняття „Diakonie“ у німецькомовному просторі (1994–2019) показує його еволюцію від вузькоспеціалізованого церковного терміна до соціально значущого поняття. На початку ХХ століття поняття було тісно пов'язане з церковним служінням і милосердною допомогою, але до кінця століття, завдяки інституціоналізації та виходу в світську сферу, воно стало час-

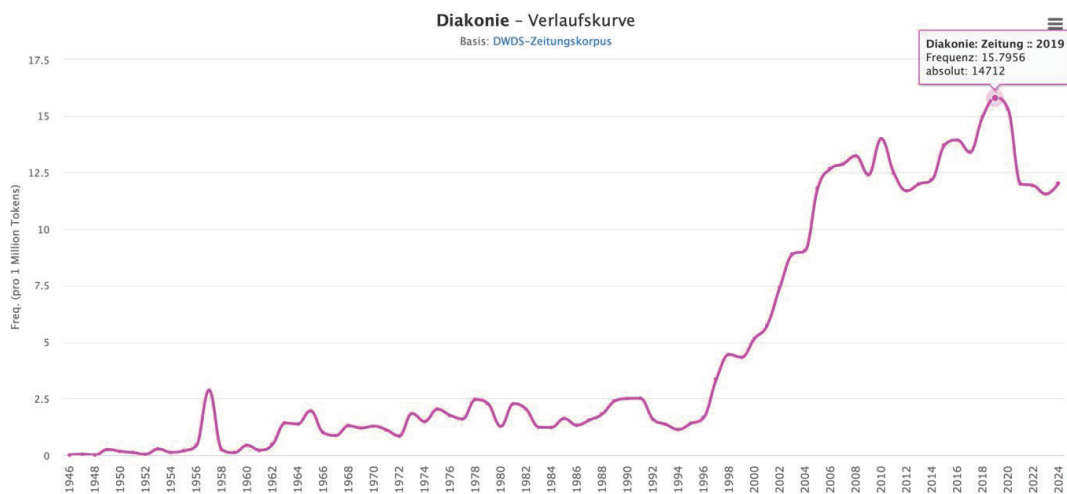

Рис. 2

тиною більш широкого соціального контексту. Це призвело до зростання частоти його вживання, особливо після 2006/2007 років. Між 2007 і 2019 роками, зокрема в умовах міграційної кризи, термін „Diakonie“ набув нових соціополітичних значень, ставши символом християнської відповідальності за інтеграцію мігрантів і надання соціальної підтримки.

Пікове зростання вживання поняття у 2019 році було пов'язане з обговореннями соціальної справедливості, реформами в доглядовій сфері та змінами в екологічному дискурсі. Цей процес демонструє трансформацію концепту „Diakonie“ з релігійного поняття в інституційний термін, що маркує соціальні процеси та соціальну відповідальність у сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Algermissen K. Diakonie. *Lexikon für Theologie und Kirche*. Freiburg, 1986. Bd. 3. S. 326.
2. Diakonie. *Bertelsmann Neues Lexikon*. München, 1996. Bd. 2.
3. Haslinger H. *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*. Paderborn, 2009. S. 237.
4. Ivanyuk L. Das gesellschaftsdiakonische Engagement der Kirchen im Transformationsprozess der Ukraine. Band 29. Hamburg : Verlag Dr. Kovač, 2023. S. 23-27.
5. Lilie U., Oelschlägel C. Diakonie. *Diakonie-Lexikon*. Göttingen, 2016. S. 103–107.
6. Піддубна Н. Новітні вектори української теолінгвістики: сакралізація в умовах війни. *Досвід війни. Медійно-дискурсивний простір сучасної України*. 2024. URL: <https://doi.org/10.31338/uw.9788323563464>. pp.171-190 (дата звернення: 20.02.2025).
7. Піддубна Н. В. Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світу (аналіз дискурсивної практики XIX ст.) : монографія. Харків : Майдан, 2019. 445 с.
8. Rieger H., Sigrist C. *Diakonie – eine Einführung. Zur theologischen Begründung helfenden Handelns*. 2011. S. 179.
9. White T. J. Diakonia. *Dictionary of the Ecumenical Movement*. Geneva, 1991. P. 276–277.
10. Wildgen W. Kognitive Grammatik. Klassische Paradigmen und neue Perspektiven. Berlin : De Gruyter, 2008. 260 S.

ДЖЕРЕЛА

1. Books Ngram Viewer. URL: <https://books.google.com/ngrams> (дата звернення: 19.02.2025).
2. DWDS. Verlaufskurven. Basis: DWDS-Zeitungskorpus. URL: <https://www.dwds.de/r/plot/?corpus=zeitungenxl> (дата звернення: 19.02.2025).
3. Wortschatz Deutsch. Leipzig Corpora Collection. URL: <http://wortschatz.uni-leipzig.de/> (дата звернення: 19.02.2025).

REFERENCES

1. Algermissen, K. (1986). Diakonie [Diakonia]. *Lexikon für Theologie und Kirche* (Bd. 3, S. 326). Freiburg: Herder. (in German)
2. Diakonie [Diakonia]. (1996). *Bertelsmann Neues Lexikon* (Bd. 2). München: Gütersloh. (in German)
3. Haslinger, H. (2009). *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche* [Diaconia. Foundations for the social work of the church] (S. 21, 237). Paderborn: Schöningh UTB. (in German)
4. Ivanyuk, L. (2023). *Das gesellschaftsdiakonische Engagement der Kirchen im Transformationsprozess der Ukraine* [The social-diaconal commitment of the churches in Ukraine's transformation process] (S. 23-27). *Band 29*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač. (in German)
5. Lilie, U., & Oelschlägel, C. (2016). Diakonie [Diakonia]. *Diakonie-Lexikon* (S. 103–107). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. (in German)
6. Piddubna, N. (2024). Novitni vektory ukrainskoi teolinhvistyky: sakralizatsiia v umovakh viiny [Newest Vectors of Ukrainian Theolinguistics: Sacralisation in the Time of War]. *Dosvid viiny. Mediino-dyskursyvnyi prostir suchasnoi Ukrainy*. University of Warsaw Press. doi:10.31338/uw.9788323563464. pp.171-190 (in Ukrainian)
7. Piddubna, N. (2019). *Teoriia teolinhvistyky: fenomen bibliinosti v ukrainskii lnhvokulturi ta omovlennia relihiinoi kartyny svitu (analiz dyskursyvnoi praktyky XIX st.)* [The Theolinguistics Theory: The Phenomenon of Biblicality in Ukrainian Linguistic Culture and the Formation of a Religious Worldview (Analysis of the Discourse Practice of the Nineteenth Century)]. Kharkiv: Mайдan. (in Ukrainian)
8. Rieger, H., & Sigrist, C. (2011). *Diakonie – eine Einführung. Zur theologischen Begründung helfenden Handelns* [Diakonia – an introduction. On the theological foundation of helping action] (S. 179). TVZ Theologischer Verlag Zürich. (in German)
9. White, T. J. (1991). Diakonia. *Y Dictionary of the Ecumenical Movement* (P. 276–277). Geneva: WCC Publications.

10. Wildgen, W. (2008). *Kognitive Grammatik. Klassische Paradigmen und neue Perspektiven* [Cognitive grammar. Classical paradigms and new perspectives]. Berlin: De Gruyter. (in German)

SOURCES

1. Books Ngram Viewer. URL: <https://books.google.com/ngrams> (дата звернення: 19.02.2025).
2. DWDS. Verlaufskurven. Basis: DWDS-Zeitungskorpus [DWDS. Progression curves. Basis: DWDS newspaper corpus]. URL: <https://www.dwds.de/r/plot/?corpus=zeitungenxl> (дата звернення: 19.02.2025). (in German)
3. Wortschatz Deutsch [German vocabulary]. Leipzig Corpora Collection. URL: <http://wortschatz.uni-leipzig.de/> (дата звернення: 19.02.2025). (in German)

L. M. IVANYUK

Doctor of Philosophy,

Associate Professor at the Department of German Philology,

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

E-mail: lyudmyla.iv@vnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0003-7751-7403>

COGNITIVE FIELD OF THE CONCEPT “DIAKONIE”: THEOLINGUISTIC ASPECT

The article investigates the cognitive field of the concept “Diakonie” from the theolinguistic perspective, which covers its structural-semantic, cognitive and pragmatic characteristics in the German-speaking space. The article presents an analysis of the role of language in the formation and transmission of caritative values, noting that the concept of “Diakonie” is an important element of not only religious but also social discourse. Turning to the theological origins of the concept, attention is drawn to its etymology and historical transformations, starting from the biblical understanding of diaconate as service to the neighbour to its modern use in social institutions. The study is grounded in the works of prominent German scholars who conceptualise diaconia within the ambit of church ministry, social work and language representation.

A particular focus is accorded to the cognitive and linguistic dimensions of the analysis, with an emphasis on the employment of corpus-based methodologies to discern the interrelationships between the notion of “Diakonie” and associated terms in the German language. The study reveals that the concept is characterised by a broad spectrum of meanings, ranging from its traditional Christian origins to its contemporary applications in social practices centred on solidarity and assistance to vulnerable groups. A significant finding of the study is the substantiation of the hypothesis that language plays a pivotal role in the formation of caring ideals and their solidification in the public consciousness.

A detailed analysis of the texts and discursive practices in which the concept of “Diakonie” is employed facilitates an understanding of its semantic evolution, with particular attention being paid to the gradual expansion of the religious content of the concept, its integration into new social contexts, and the reflection of these developments in modern vocabulary and phraseology. The analysis also examines the impact of social changes and theological interpretations on the transformation of the concept's meanings.

The article thus makes a significant contribution to the field by offering a comprehensive understanding of diakonia as an interdisciplinary phenomenon combining theological, social and linguistic dimensions. A review of the theolinguistic aspect allows not only to trace the evolution of the concept in different discourse contexts, but also to identify the mechanisms of its functioning in modern society. Furthermore, the study underscores the instrumental role of language in the formation of socially significant categories, a finding that is of crucial significance for the advancement of research in the domains of religious linguistics and cognitive semantics.

Key words: diaconia, theology, cognitive field, caring values, social discourse, prototype model, frame semantics.